

Pidämmekö nuoria tulevaisuutemme panttivankeina?

Antu Sorainen

Irti pedagogiasta

Nuoriin suhtaudutaan usein aikuisten datapankkeina, kohteina, joihin enemmän tai vähemmän onnistuneesti siirretään aikuisten tietoa kasvatuksen keinoin. Voidaan puhua ”tallettavasta kasvatuksesta”, joka sulkee nuoret eräänlaiseen arkistoon. Tämän ajatuksen on esittänyt Paulo Freire (2005, 76), *sorrettujen pedagogiikan* kehittäjä. Freiren mukaan ihminen ei voi olla aidosti inhimillinen ilman kysyvää mieltä ja käytäntöä. Talletus-pedagogiikka ei salli nuorille luovuutta eikä kulttuurille muutosta. Ranskalainen kasvatustieteilijä Michel de Montaigne (1990, 50–51) kiteytti tällaisen kasvatustieteen perverssiyden osuvasti jo 1500-luvulla: ”Lakkaamalla huudetaan korviimme, niin kuin kaadettaisiin suppiloon, ja meidän tehtävämme on vain toistaa, mitä meille on sanottu.” de Montaigne (mt. 54) korosti, että tieto, joka vain vastaanotetaan, ei kehitä ihmisessä mitään: ”Ulkoa osaaminen ei ole tietämistä, se on sen omistamista, mitä on antanut muistinsa säilyttäväksi.”

Sen sijaan, että nuorille kaadetaan aikuisten tietoa päähän ja mitataan, miten nopeasti tai aukottomasti he sen omaksuvat, tulisi heiltä kysyä, mitä he oikeastaan ajattelevat tarjotusta tiedosta ja miten he oppisivat sitä arvioimaan. ”Kuka on koskaan kysynyt oppilaaltansa, mitä hän ajattelee retoriikasta ja kieliopista, siitä ja siitä Ciceron mie-

telauseesta? Ne isketään muistiimme täysin valmiina, kuin oraakkelin vastaukset, joissa kirjaimet ja tavut ovat asiallista sisällystä”, suomi de Montaigne (mt. 54) aikakautensa kasvatustieteitä. Freiren (2005) mukaan kasvatusta voitaisiinkin ajatella ”kyseenalaistavana”. Tässä asenteessa korostuu nuorten oma aktiivisuus. Nuorten ja aikuisten välistä suhdetta voitaisiin ajatella dialogina eikä hierarkkisena ylhäältä alaspäin suuntautuvana kasvatussuhteena.

Kyseenalaistamisen ajatusta on kuitenkin syytä viedä vieläkin pidemmälle. Kasvatustieteilijä Juha Varto (2008, 41) on todennut, että suurin osa ihmisistä elää kuvitelmissa, joihin pyrkii toiset pakottaen: erityisesti aikuisten kohdalla kysymys kasvatuksesta liittyy siihen, että on heräteltävä suurta ihmettelyä siitä, miksi melkein kaikki ihmiset ovat pikkusieluisia, nousukasmaisia, ahdaskatseisia, kaunaisia, moralisteja ja epävarmoja. Miksi me aikuiset siis oikeastaan haluamme, tai kuvittelemme pystyvämme, kasvattamaan nuorisoa? Onko koko pedagogian käsitteessä jotakin niin perinpohjaisen ”kieroa”¹, että siitä tulisi kokonaan hankkiutua eroon?

Mitä kasvatustiede oikeastaan on? Varton (2008, 43) mukaan kasvatustiede jakamaan ihmistä kahtia: siihen, minkä voi pitää esillä, ja siihen, mikä on elettävä salassa. Vaikka tätä jakoa ei kukaan erityisesti tuo ilmi, niin ”jokainen vähänkin älykäs lapsi oppii välttämään joidenkin asioiden esille tuomista ja samalla oppii pitämään erityistä meteliä joidenkin toisten asioiden kanssa”. Samalla rajoitetaan niiden aiheiden, kokemusten ja tiedon lähteiden aluetta, joista toisten kanssa voidaan keskustella. Hälyttävintä Varton (mt.) mukaan on se, että tällä hetkellä näyttää siltä, että keskusteltava osa pienenee vuosi vuodelta samalla, kun sen kuvaamiseen ja määrittelyyn tarvittavat käsitteet ovat yhä vahvemman kontrollin alla. Menetämme jatkuvasti monia puhumisen tapoja, tiedon lähteitä ja oman olemisemme historiaa.

Aikamme onkin täynnä huolestuttavia merkkejä Varton kuvaamasta ilmiöstä. Olen toisaalla kirjoittanut siitä, miten 2000-luvun Suomeen ollaan juurruttamassa uudenlaista lapsikäsitystä tiettyjen poliitikkojen, valtamedian ja amerikkalaisperäisten kansalaisjärjestöjen

¹ Ks. ”kieron” ja muiden käsitteiden subversiivisesta käytöstä Kalha 2005.

voimin². Snellmanilaista ja topeliaanista aktiivista ja seksuaalista lasta ollaan väen vängällä vaihtamassa vulgääri-rousseaulaiseen suojeltavaan ja turmeltuvaan lapsen kulttuuriseen figuuriin. Näyttää siltä kuin me aikuiset suomalaiset olisimme vaipuneet kollektiiviseen kulttuuriseen *amnesiaan*, äkilliseen muistinmenetykseen, joka koskee omia lapsuuden ja nuoruuden kokemuksiamme.

Järjenkäyttöämme rajoittaa kaiken lisäksi yleinen länsimainen kristilliskulttuurinen seksuaalikielteisyys ja ”massayhteiskunnan vainoharhaisuuden”³ tuottamat epäluulot ja tietokatveet. Ei siis ole kummallista, että elämme katkoksesta oman elämänhistoriamme ja oman tietomme kanssa, kun ryhdymme kasvattamaan nuorisoa. Olemme myös yhä otollisempia uhreja anti-ajattelua edistäville helppoheikeille. Näitä edustavat muun muassa nykyiset kulutusyhteiskunnan hallinnoijat, jotka tietävät, että salaaminen, huhut ja leimaaminen ovat se peli, jolla meitä voidaan ohjata pois kriittisestä ajattelusta (Huhtinen & Varto 2008, 31).

Mihin suojeltavan ja turmeltuvan lapsen figuuria tarvitaan juuri nyt? Voisimmeko ajatella toisinkin? Queer-teoreetikko Lee Edelman (2004) on osoittanut, että lapsen hahmoon liitetään kulttuurissamme voimakas tulevaisuudenusko-kultti. Lapsi ikään kuin investoidaan kaikella sillä, mistä itse olemme joutuneet luopumaan. Mitä kapeammaksi oma elintilamme käy, sitä vahvemmaksi symboliksi lapsi muuttuu. Lapset ja nuoret joutuvat siis kantamaan kaiken sen elämättömän elämän, josta me muistinmenetyksessämme luovumme. Edelman (mt. 31) sanookin, että lapsi, tai siis *lapsen kultti*, on tapettava, jotta me itse voisimme elää⁴. Elämä ei ole jokin epämääräinen tulevaisuus aina jo jossakin kaukana ja tavoittamattomissa, vaan se on tässä ja nyt.

Mitä Edelmanin ajatus merkitsee silloin, jos haluamme kohdata nuoret ilman, että otamme heidät oman tulevaisuutemme panttivankeiksi? Ensinnä on syytä aloittaa introspektiosta eli pohtia, kuka se minä-aikuinen olen, joka kääntyy kohti nuorta näennäisen ”hyvät” kasvatusaikeet mielessään. Toiseksi on selvitettävä itselleen se, mitä politiikkaa oma kasvatus-intentio ja -ideologia palvelee. Kolmanneksi

² Sorainen 2007a; Sorainen 2007b.

³ Huhtinen & Varto 2008, 31.

⁴ ”The Child as futurity’s emblem must die [...]”

on käytävä läpi ne käsitteet ja lapsikuvat, jotka ajatteluamme ohjaavat. Lopuksi on vielä tunnistettava erilaiset kulttuuriset uhkakuvat ja torjutut fantasiat, joita liitämme muun muassa nuorten seksuaalisuuteen ja sukupuoleen. Ehkäpä sitten voimme myös kyseenalaistaa sen, onko olemassakaan *hyvää kasvatusta*⁵. Ilman tällaista kulttuurista syväanalyysiä emme myöskään voi realistisesti tähdätä kohti ”yhteiskunnallisen muutoksen perspektiiviä”⁶, joka on kiintoisin ja merkittävin sosiaalipedagogiikan tavoitteista.

Nuori minussa

Oma kasvattajan urani alkoi jo varhain. Jengielämän ohella toimin 13-vuotiaasta asti pyhäkoulun pitäjänä, isosena, kerhonoijaajana, vartio-ohjaajana ja luontokerhon vetäjänä mutta sittemmin myös anarkistiryhmän ideologina. Aikuisiällä olen opettanut noin 18–25-vuotiaita nuoria yli kymmenen vuotta eri yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja taidekorkeakouluissa. Opetukseni liittyy *queer-teoriaan*, eli yleensä perversseinä pidettyjen tai sellaiseksi nimettyjen seksuaalisuuksien ja sukupuolien valtakriittiseen tarkasteluun heteronormatiivisen kulttuurin sääntöjä kumoten. Voisi siis sanoa, että ammattini on viattoman nuorison seksuaalinen turmeleminen, sillä tarkoitukseni on dekonstruoida kaikki se, mitä olemme tottuneet ajattelemaan ”luonnollisena” seksuaalisuuden ja sukupuolten suhteen. Näin vaativa moraalinen tehtävä edellyttää luonnollisesti huolellista itsereflektiota.

Kasvoin lapsena ja nuorena 1960–70-luvun Porissa. Kehittyvän kaupungin kaduilla ja kodeissa oli vielä nähtävissä ennen syntymääni päättyneen sodan jälkiä. Raajarikkoisia, hieman pelottavia keski-ikäisiä, usein alkoholisoituneita miehiä maleksi torilla. Heitä tapasi myös monien koulutovereideni kodeissa eli laitakaupungin rintamamiestalojen sohvilla makaamassa tai peräkammareissa juopottelemassa.

⁵ Vrt. Edelmanin (2006) ajatus huonon kasvatuksen poliittisesta produktiivisuudesta queer-tutkimuksen perspektiivistä.

⁶ Kallioniemi, tässä julkaisussa.

Nämä kammarien miehet näyttäytyivät harvoin, eikä heidän kanssaan moni uskaltanut mennä keskustelemaan, sillä vastauksena saattoi olla karjahdus tai jotakin lentävää. Lähinnä he muodostivat epämääräisen, läsnä olevan, mutta tuntemattoman pelon vyöhykkeen.

Oli myös niitä sotaveteraaneja, jotka eivät koskeneet pulloon vaan tekivät kivettynein kasvoin työtään ja kantoivat vastuuta perheestään. Jotkut taasen ilmaantuivat kouluumme pitämään tulikivenkatkaisia esityksiä itsenäisyyden uhrauksista. Usein esitelmiin liittyi se, että nämä katkeroituneet miehet ottivat silmätikukseen jonkun erityisen hontelon tai näppylänaamaisen luokan pojan ja nöyryyttivät tätä julkisesti huutaen, ettei tästä koskaan olisi samaan, mihin isien sukupolvi oli joutunut taipumaan. Kerran eräs erityisen palavissaan oleva veteraani päätyi jopa hakkaamaan yhtä pojista todisteeksi siitä, mitä miesten rintamalla piti kestää. Kulttuurinen maskuliinisuuden kuvasto kasvuympäristössäni oli siis vähintäänkin rikkonainen, ellei suorastaan sydäntäsärkevä.

Mitä naisiin tulee, niin mummuilla oli yhä essut ja päähuivit, ja he puhuivat lähinnä sananparsin. Äidit puolestaan ”tulivat ikkunaan”, kun lapset pihalta huusivat, kuten kaikissa 1960-luvun kerrostalo- ja lähiömiljöissä⁷. Koulussa jotkut miesopettajista lähentelivät estoitta niitä tyttöjä, jotka kypsyivät murrosikään varhain. Seksuaalisen häirinnän käsite ei ollut vielä tuolloin saanut kulttuurisesti normatiivista tilaa eikä sisältöä. Myöskään muu ruumiillinen kuritus ja lasten julkinen nöyryytys aikuisten taholta ei ollut laisinkaan harvinaista. Toisaalta lapsille, ja etenkin tytöille, suotiin myös sellaisia vapauksia, jotka nykyään näyttävät olevan kapenemassa. Esimerkiksi anoreksiasta ei vielä puhuttu laajasti, eikä tyttöjen vaatetuksen seksuaalisuudesta oltu siinä määrin huolissaan kuin nykyisin. Jos johonkin moralistisesti puututtiin, oli usein kyse siitä, ”maalasiko” joku tyttö liikaa. Elettiin farkkujen nousukautta ja demokraattisen unisex-vaatetuksen kulta-aikaa.

Kuuluin ensimmäisen kokeiluperuskoulun ikäluokkaan. Olen siis Erkki Ahon ”lapsi”, yhtä paljon kuin olen keskiluokkaisten, snellmanilais-topeliaanisia sivistysideaaleja ja Arvo Ylpön ulkoilmareippailu-

⁷ Ks. Saarikangas 2007, 111–112.

neuvoja noudattaneiden vanhempieni tuotos. 1930-luvulla syntyneet vanhempani kuuluvat siihen sukupolveen, joka koki lapsina sodan kauhut, nuorina 1950-luvun moraalisen ilmapiirin kiristymisen, ja nuorina aikuisina tv:n tulon, yhtenäiskulttuurin murtumisen ja uusien liberaalien kasvatusta-, seksuaali- ja sukupuolinäkemyksen aallon.

Snellmanilainen kulttuuriperintö perheessämme merkitsi sitä, että moraalisisissa ristiriitatilanteissa meille lapsille korostettiin, että ihminen voi aina kasvattaa itse itseään eikä vedota luonteenpiirteisiinsä tai tiedonpuutteeseensa. Topeliaanisuus puolestaan merkitsi paitsi sitä, että meidät opetettiin rakastamaan tarinoita ja isänmaallisuutta, ja myös sitä, että tytöille sallittiin samat harrastukset ja raisuus leikeissä ja luonteessa kuin pojille. Merkittävä ero lapsuudessani nykylapsuuden verrattuna oli se, että perheissä oli paljon lapsia, ja että monet lapsiperheet asuivat keskellä kaupunkia kivitaloissa. Lapsijoukot viihtyivät keskenään ilman aikuisten seuraa ja ilman erikoisia harrastuksia.

Vapaa-ajan vietto oli usein yksinkertaisesti sitä, että menttiin pihalle, kiipeiltiin talojen katoilla, puissa ja mattotelineissä, ja tapeltiin naapuritalojen naperolaumojen kanssa reviirien rajoista. Lapset muodostivat tuolloin(kin) omia aikuisilta suljettuja tilojaan, joissa he puivat tietoa seksuaalisuudesta, sukupuolista ja aikuisten maailmasta. Noissa *lapsitiloissa* aikuisten valta ja tieto ei ollut määräävää. Vaikka nykylapsia on vähemmän ja he ovat erikoisen ohjelmoituja ja sidottuja harrastuksiinsa ja internetin ääreen, he muodostavat kuitenkin yhä omia kulttuureitaan ja elävät omissa sosiaalisissa tiloissaan ja verkostoissaan, joihin aikuisilla ei ole pääsyä, kuten esimerkiksi taidekasvattaja Tarja Pääjoki (2005) on osoittanut.⁸

Koska kotini oli porvarillinen, kesäksi muutettiin maalle, jossa samat harrastukset jatkuivat metsissä, rannoilla ja pelloilla sukulaisten kanssa. Sukulaisiin oltiin muutenkin tavattoman paljon yhteydessä, jopa niin, että voisi puhua hieman laajentuneesta perheestä aina 1980-luvulle asti. Meillä asui milloin tätejä, milloin muita sukulaisia, ja itse vietin pitkiäkin aikoja mummulassa tai serkkujeni luona. Tällaisilla pitkitetyillä itsenäisillä sukulaisretkilläni tutustuin ensimmäistä

⁸ Ks. myös Lahikainen, Hietala, Inkinen, Kangassalo, Kivimäki & Mäyrä 2005.

kertaa muun muassa alkoholiin ja pornolehtiin. Olin 9-vuotias ja serkkupoikani 7-vuotias, kun ostimme Noormarkussa kioskilta kaksi pulloa pilsneriä. Kuljeskelimme ympärillänsämme pitkin Villa Mairean metsiä, kunnes tätini äkkäsi, mitä oli meneillään. Vanhemmilleni hän ei hiiskunut sanaakaan, koska ”reetuaminen” ei kuulu länsisuomalaisiin hyveisiin. Täti totesi vain, että sai olla laitimmainen kerta. Pornoon taasen tutustuin toisen serkkuni kanssa 11-vuotiaana: löysimme Nakkilan osuuskaupan roskiksesta kasan Jalluja. Niitä luettiin – hyvin tyypillisesti tuon ajan lapsille – metsikössä lapsilauman ympäröimänä. Yritimme kovasti ymmärtää, mistä oli kyse, mutta kauaa lehdet eivät jaksaneet kiinnostaa. Ne jäivät silti vaivaamaan mieltäni, ja minulla on yhä terävä muisto joistakin piirroskuvista, joita pidin, ja pidän vieläkin, mystisen ekstaattisina.

Seksuaaliseen ahdisteluun niin lasten kuin aikuistenkin taholta törmäsin 7-vuotiaasta aina aikuisikään saakka. En silti jaksa uskoa, että ”turmelluin” näistä varhaisista kokemuksistani päihdeiden, pornon ja seksin maailmassa. Päinvastoin koen, että osittaisesta epämielilyttävyydestään ja tuottamistaan häpeäntunteista huolimatta ne kasvattivat tietoaani maailmasta, ruumiistani ja seksuaalisuudestani. En ahdistunut ahdisteluista erityisemmin tapahtuma-aikaan enkä sen jälkeenkään. Vaikka kulttuurisessa ilmastossa oli namusetä-paniikkia, ei kukaan onneksi huomannut tulla kertomaan minulle, että olisi syytä traumatisoitua. Tässäkin minua tosin saattoi avittaa keskiluokkainen porvarillinen perhetausta. Sen normeihin kuului ohjata rajoilla olevat asiat hiljaisuuden tai ulossulkemisen kautta pois arkielämän piiristä. Esimerkiksi vanhempien sukulaismiesten ahdistelutaipumuksiin suhtauduttiin humoristis-boheemisti, ja samalla niiltä vietiin terä haavoittaa tai toimia pimeänä ja kiellettyinä asiana. Voisi jopa puhua porvarillisuuden miesmaskuliinisuutta kastroivasta kasvatustilasta. Lapsille ja nuorille pitäisi kuitenkin antaa valinnan mahdollisuus: ketään ei saa ahdistella vasten tahtoaan.

Poikatyttöys kulttuurisen kesyttämisen kategoriana

O nko ”kasvatus” läpikotaisin porvarillisuuden kehittämä ajatus, asenne ja normi, joka moderniteetin myötä on markkinoitu myös yläluokille ja työväestön pariin? Omat kokemukseni lapsuudessa ja nuoruudessa todistavat sen puolesta, että keskiluokan lapsi voi asettua moniin hankauksia aiheuttaviin positioihin, joista silti voi selviytyä ”kunnialliseen” elämään. Niille nuorille, joiden lähtökohdat ovat taloudellisesti ja sosiaalisesti heikommat, sallitaan kuitenkin todennäköisesti vähemmän vapautta sosiaalisessa, juridisessa ja seksuaalisessa mielessä. Olin esimerkiksi itse sekä koulukiusattu että koulukiusaaja, sekä mallioppilas että poliisin tuttu työväenluokan tyttöjen kanssa muodostamani jengin kanssa. Siinä missä minä kerrytin kokemuksia ja jatkoin lukioon ja sieltä Helsinkiin yliopistoon, muu jengini vaihtoi ammattikouluun ja työuralle, teki varhain lapsia, meni naimisiin ja jäi Poriin elämään toisenlaista elämää. 1970-luvun Suomi antoi tyttöjen kokeilla rajojaan hyvinkin vapaasti, mutta lopulliset elämänratkaisut ja etenkin seksuaaliset valinnat – heteroseksuaalinen reproduktiivinen avioliitto – olivat ehkä kuitenkin enemmän tai vähemmän luokan mukaan pakottavasti määräytyviä.

Kukaan tyttöjengistämme ei ollut haluiltaan puhtaasti heteroseksuaalinen, siitä todistavat monet muistot intiimeistä kokemuksista jengimme kellarikämpässä. Olimme kaikki poikatyttöjä, mutta minä keskiluokan kasvattina olin ainoa, joka sai jatkaa tuota roolia vielä murrosiän jälkeen. Queer-teoretikko Judith Halberstam (2004, 193) on osoittanut, että tyttölapsiin sovelletaan kulttuurisesti hyväksyttävää käsitettä poikatyttö (*tomboy*), joka tiettyyn ikään asti sallii heidän fantasioida ja toimia maskuliinisesti siinä, missä pojilta vastaava kulttuurisesti hyväksytyt ylisukupuolinen identifikaatio-käsite puuttuu⁹. Halberstamin (mt.) mukaan on kuitenkin hämmästyttävää, että yksikään poikatyttö selviytyy aikuisikään asti maskuliinisena naisena. Vaikka *tomboy* on hyväksy-

⁹ Tyttöpoika tai tyttömäinen poika, mammanpoika, on jotakin halveksittavaa ja pilkattavaa, ja siihen liitetään herkästi ei-hyväksytyt seksuaalisuus.

tympi ja ymmärrettympi hahmo kuin tyttöpoika, myös poikatyttöjä pilkataan, kiusataan ja kontrolloidaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti.

Halberstamin (2004, 193–194) mukaan poikatyttöä siedetään vain heräävän naisellisuuden narratiivin nimissä: tässä kulttuurisessa kertomuksessa poikatyttö edustaa kapinaa aikuisuutta itseään pikemmin kuin aikuista naisellisuutta kohtaan. Poikatyttö hyväksytään siis vain niin kauan kuin hän kuitenkin lupaa kehittyä naiseksi, on kiinnostunut naisellisuudesta, ja tähtää kohti avioliittoa ja äitiyttä. Poikatyttö onkin sekä produktiivinen kapinan paikka että kulttuurisen kesytämisen käsite. Jos poikatyttö hyväksytään yksinkertaisena synonyyminä käsitteelle ”aktiivinen”, siitä poistetaan vaarallinen ja häiritsevä queer-aspekti. Tällöin häivytetään Halberstamin (mt. 197) mukaan ne elementit, joita monet tytöt aktiivisesti harjoittavat: esimerkiksi täydellinen maskuliinisuus-identifikaatio, kiinnostuksen puute tyttöjen aktiviteetteihin ja halu pukeutua poikien vaatteisiin ja leikkiä poikien kanssa poikana.

Ajatus poikatyöstä eli *cross-gender-identifikaatiosta* aktiivisena kapinana aikuista naisellisuutta tai maskuliinisuutta kohtaan avaakin sosiaalipedagogiseen ajatteluun kaivattuja mahdollisuuksia pohtia luokan, sukupuolen ja seksuaalisuuden risteämiä akuutteina valtakysymyksinä eikä suinkaan ohimenevinä ”kehitysvaiheina”, jotka voidaan kasvattavalla otteella ohjailta kohti reproduktiivista ja ”oikeaa” tulevaisuutta. Maskuliinisuus on kulttuurinen konstruktio; jos se liitetään aikuiseen naiseen, ei automaatio-oletuksena pitäisi olla lesbohahmo. Jos kaikkien naisten tulee olla aktiivisia muttei LIIAN maskuliinisia, tulee naisellisuudesta patologia, joka yhdistetään heikkouteen ja passiivisuuteen, ja maskuliinisuudesta perversio, joka liitetään väärään seksuaalisuuteen.¹⁰

Nuori poikatyttö käyttää monia strategioita välttääkseen kulttuurin pakottamisen hyväksytyihin aikuisiin rooleihin. Maskuliininen tai ei-lisääntymishaluinen aikuinen nainen mahdollisena tulevaisuutena edustaakin ehkä juuri sellaista kasvatuksen tuottamaa ”pimeää”, johon Varto (2008, 43) viittaa sanoessaan, että kasvatusta tähtää myös siihen,

¹⁰ Halberstam 2004, 197.

mikä on elettävä salassa. Jos halu ei vastaa kielen konventioita, voidaan päätyä olla haluamatta ollenkaan. Varto (mt. 46) kirjoittaa: ”Jokaisessa on valoisa kohta, jota ei halua näyttää toisille, jotta sen valo ei lakkaisi valaisemasta. Yhteisesti me kutsumme näitä kohtia ’pimeiksi’, mutta pimeitä ne ovat vain kuvitellulle ja rationaaliselle.”

Sosiaalinen on täynnä seksuaalisia salaisuuksia ja tunnustamattomia tai tunnistamattomia haluja ja sukupuoliä. Poikatyttö ei saa redusoitua vain ”vaiheeksi” kohti aikuista naisellisuutta. Jos poikatyttö hyväksyytään yleiseksi aktiivisuuden ilmaukseksi, maskuliiniseen identifioituvat *queer-tytöt* jäävät kyseisen käsitteen ulkopuolelle (Halberstam 2004, 197–198). Maskuliinisuus on kulttuurissamme privilegio, siksi sitä varhoidaan tarkemmin kuin naisellisuutta, siksi aikuinen nais-maskuliinisuus on pelottavaa ja siksi se kohtaa sosiaalisia sanktioita. Sosiaalipedagogisen katseen tulisikin purkaa oma kasvattamisen käsitteensä, jotta se kykenisi havaitsemaan tällaiset konventionaalisen kasvattamisen tuottamat sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät pimeät vaarat.

Käsitteet uusmoralismin kritiikkinä

Sosiaalipedagogisen teorian ajatellaan yleensä yhdistävän kasvatustieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen näkökulman. Kuitenkin myös kulttuurinen aspekti tulisi ottaa entistä vahvemmin mukaan, erityisesti seksuaalisuuteen ja monikulttuurisuuteen¹¹ liittyvissä kysymyksissä. Humanisteilla on paljon tarjottavaa sosiaalipedagogiikalle: kasvatustilosophia, filosofian historia, käsitehistoria, gender-tutkimus, queer-tutkimus ja kulttuuriantropologia ovat esimerkkejä sellaisista aloista, joiden menetit ja näkökulmat rikastuttaisivat sosiaalipedagogista ajattelua ja toisivat siihen tarpeellista käsitekriittisyyttä ja reflektiopintaa.

Wikipediassa sosiaalipedagogiikka määriteltiin syksyllä 2007 näin: ”Sosiaalipedagogian tavoitteena on integroida ja liittää yksilöitä ja ryhmiä yhteiskuntaan, ehkäistä syryäytymistä, leimaamisen välttämistä ja yhteisöllisyyden kokemuksen edistämistä.” Alleviivaamani käsitteet

¹¹ Ks. Kallioniemi tässä julkaisussa.

ovat vahvasti poliittisesti leimautuneita, jopa vanhentuneita, ja tuottavat itsessään sitä, mitä ovat ehkäisevinään. Sosiaalipedagogit voisivatkin käytäntö-orientoituneisuuden sijasta osallistua itse poliittiseen keskusteluun esimerkiksi lapsen ja nuoren käsitteestä sekä seksuaalisista hierarkioista. Esimerkiksi Judith Halberstamin, Lee Edelmanin ja Juha Varton kaltaiset kriittiset humanistiset teoreetikot tarjoavat sosiaalipedagogeille haastavia näkökulmia ja välineitä siihen, miten ”todellisuus” voidaan nähdä uusin silmin ilman, että silti vaivutaan tyhjiään relativismiin tai ”kaikki käy” -epämoraaliin.

Ongelmassa on perimmiltään kyse ihmisestä. Varton (2008, 48) mukaan kasvatuksen ihmiskäsitys on ollut vuosikymmeniä pelkkää retoriikkaa, joka tuottaa ”tiheää teennäisyyttä”. Jokainen osaa heti määritellä, mitä kaikkea ihminen ei ainakaan saa olla, vaikka ihmiset ovat juuri sitä mitä ovat, saavat taikka eivät (mt. 50). Nykyään, kun uusliberalistinen talouden ideologia ja sen mukainen hallituspolitiikka korostaa yksilöä ja paluuta konservatiiviseen perhepolitiikkaan, vedetään samalla huomio pois sosiaalisen kentästä. Tämä tapahtuu usein nimenomaan käsitteiden manipuloinnin kautta. Samaan aikaan suomalaisen yhteiskunnan monikulttuuristuminen tuottaa kuitenkin sen, että yhteisöllisyyteen, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät arvot ja asenteet ovat keskeisiä uuden sosiaalisen kentän ymmärtämiseksi. Myös mediakeskeisyys on yhä kasvava osa todellisuuttamme. Mediakenttää ei tulekaan luovuttaa vain median ja visuaalisen kulttuurin tutkijoiden käsiin, jotka yrittävät vallata asiantuntijuus-position lanseeraamalla sellaisia käsitteitä kuin ”medialukutaito”, vaan lähestyä sitä monisuuntaisena poliittisena kenttänä.

Mediassa ja muussa julkisessa keskustelussa sekä lainsäädännössä ja kriminaalipolitiikassa on viimeisen kymmenen vuoden aikana voimistunut lapsiin ja nuoriin kohdistuva suojeluboomi. Suojeluideologiaa ajetaan sen kaltaisten käsitteiden avulla kuin ”varhainen puuttuminen”, ”lasten etu”, ”lastensuojelu”, ”nettisisältöjen suodattaminen”. Nämä suojelevat kuitenkin lähinnä aikuisten fantasioita lapsista ja nuorista tulevaisuutemme pantteina ja oikeuttavat samalla protektionistista politiikkaa, alaikäisten kontrollia ja aikuisten ylhäältäpäin tulevaa ohjausta. Voidaan puhua jopa *uusmoralismista*, jolla on pitkät

poliittiset juuret suomalaisen lastensuojelun historiassa.¹² Lapsen käsite on lisäksi lapsille halventava.

Fantasioiden voima

”Lapsi”, ”nuori” ja ”alaikäinen” ovat modernin ajan rikosoi-
keudellisia, sosiologisia ja poliittisia väitteitä, joilla luodaan hierarkkista todellisuutta ja joilla on poliittisia tarkoitusperiä. Niillä voidaan luokitella ja hallinnoida ihmisryhmiä ja myöntää joillekuille objektiivinen autonomia ja toimintakyky ja toisille taas ei. Tällaisen retoriikan tarkoituksena on tehdä luonnolliseksi se, että lapset tarvitsevat tiukempaa kontrollia ja aikuisten vallan alle saattamista.¹³ Kannattaa kiinnittää huomiota, kuka käsitteitä missäkin yhteydessä käyttää ja mihin tarkoitukseen. Esimerkiksi Jokelan koulumurhaaja Pekka-Eric Auvisesta on käytetty julkisuudessa nimityksiä ”turmel-
tunut lapsi”, ”hairahtunut nuori” ja ”häiriintynyt mies” aina sen mukaan, millaista kriminaali- ja nuorisopolitiikkaa kukin puhuja ajaa.

Auvisen kohdalla kauhisteltiin myös ”uutena ilmiönä” nuorison vihaa. Kaikilla meillä on kuitenkin ollut nuorena tuho- ja väkivaltafantasioita. Tässä kohden olimme taas jotakin Edelmanilta (2004), jonka mukaan omien fantasioidemme pelko ohjaa suhtautumistamme lapsen hahmoon. Nuoriso on aina ollut vihaista, täynnä vihaa, ja syystä, koska nuoret ovat aikuisten jatkuvan alistamisen kohteita ja näiden fantasioiden ja projisointien kohteita. Fantasioilla on oma merkityksensä ihmisen psyydessä, ja niiden kieltäminen on kauhistuttavaa; kyseessä on osa aikuisten amnesiaa.

”Nuori” on aina yhtä aikaa sekä kauhistuttava että viaton. Suomessa kauhistuttavaa nuorta ovat historiallisesti edustaneet esimerkiksi Pohjanmaan häjyt, 1900-luvun alun huligaaninuoret, punakaartin työt, Kuopion 1950-luvun varsijousimurhaaja, 1960-luvun huumenuoret ja 1970-luvun punkkarit. Viaton ja suojeltava, internetin pornosivustojen äärellä turmeltuva nuori on tavallaan uusi konstruktio. Kyseessä on mie-

¹² Ks. esim. Harrikari 2008; Pääjoki 2005.

¹³ Ks. Harrikari 2006.

lenkiintoinen lapsen kuva siinä mielessä, että se luo sivutuotteenaan ajatuksen myös kauhistuttavasta lapsesta. Esimerkiksi keskustelussa, jossa on ajettu suodatin- ja estojärjestelmien asentamista julkisissa tiloissa – kouluissa ja kirjastoissa – sijaitseviin tietokoneisiin, jotta lapset eivät pääsisi internetin kautta käsiksi pornografiseen, väkivaltaiseen tai muuhun arveluttavaan materiaaliin, suojelun passiivinen kohde, lapsi, onkin se toimija, joka tavoittelee kiellettyä tietoa, päinvastoin kuin internet-pornoa koskevissa keskusteluissa, joissa ”viaton” lapsi ”turmeltuu”.

”Todellisuuden” taustalla on aina joku teoria, joka ohjaa käsityksiämme ja toimintaamme. Siitä on hyvä olla tietoinen. Suomalaisen lapsi- ja nuorisotyön arvot ja asenteet kumpuavat kristillis-protestanttisesta maailmankuvasta. Sille ovat ominaisia piirteitä kontrollihakuisuus, seksuaalikielteisyys, oman tahdon nujertaminen, tunnustuksellisuus ja epäpoliittisuus eli politiikan ymmärtäminen kapeasti vain puoluepolitiikaksi, ei kaikkiin tekoihimme ja toimintaamme liittyväksi asiaksi. Lee Edelmanin (2004) ajatuskulttuuria seuraten lapsen kulttia ja sen vahvistamaa poliittista järjestystä ei voi kritisoida. Miksi siis emme kieltäytyisi valitsemasta Lasta kuvitellun menneisyyden kurinpidollisena hahmona, tai jo ennalta mahdottoman tulevaisuuden projektiivisen identifiikaation pesimäpaikkana?

Edelmanin queer-politiikka ei tavoittele parempaa yhteiskuntaa tai valoisampaa tulevaisuutta, sillä kaikki nämä fantasiat uudelleen-tuottavat tulevaisuuden korvaamalla, menneisyyden: ”Tulevaisuus on vain pakonomaista toistoa ja yhtä vaarallinen kuin menneisyys.” Jos siis elämme nykyhetkeä, niin tulevaisuus loppuu tähän, Edelman argumentoi.¹⁴ Edelmanin viesti on nykyhetkisyiden korostaminen, se, että mikäli emme kritisoisi elämää ympärillämme ja lopeta lapsen idealisoinnista ja alistamista omiin projisointeihimme, kadotamme kaiken.

¹⁴ Edelman (2004, 30–31): ”[A]gainst the Cult of the Child and the political order it enforces [...] we do not intend a new politics, a better society, a brighter tomorrow, since all these fantasies reproduce the past, through displacement, in the form of future. We choose, instead, not to choose the Child, as disciplinary image of the Imaginary past or as a site of a projective identification with an always impossible future. [...] the future is mere repetition and just as lethal as the past [...] the future stop here.”

Pimeyden sydän

Mitä tämä sitten merkitsee käytännössä, nuorten kohtaamisen masalla? Ensinnäkin, lähtökohtana voi pitää sitä, että nuorten omat verkostot ovat lähes aina tehokkaampia kuin mikään aikuisten turvaverkko tai esimerkki. Lapsia ei saa pitää vain kulutusyhteiskunnan turmelemien aikuisten peilipintoina ja näiden päiväunelmien toteuttajina. Varton (2008, 43–44) mukaan me elämme nykyään keskinkertaisuuden kulttuurissa, jossa toisten asettamien päämäärien tavoittamista pidetään huippuna. Olisi siis syytä palata de Montaignen ajatukseen siitä, että nuorilta pitää kysyä, mitä mieltä he mistäkin ovat, ja ohjata heitä hyvään arvostelmien tekemisen kykyyn sen sijaan, että sosiaalistamme heidät omaan alistuneeseen epäkriittisyyteemme. Todellinen haaste piileekin siinä, että nuorten kohtaaminen sujuu joka tapauksessa paremmin, mikäli ensin kohtaamme itsemme ja omat pimeytemme.

Esimerkiksi internet-yhteisöllisyyttä ei tule pelätä, eikä sitä etenkään voi kontrolloida. Tässäkin tapauksessa aikuiset pelkäävät itselleen tuntematonta, vaikka internet on usein nuorille tärkeä ja vapauttava tila. Tulisikin suuntautua pois aikuisista ja kohti nuoren kunnioittamista. Tämä tarkoittaa sitä, että koska me aikuiset projisoimme nuoriin omia pelkojamme, haaveitamme ja kauhujamme, on nuoria ja lapsia suojeltava aikuisten vallankäytöltä ja pahantapaisuudelta. Nuoriso tukeekin parhaiten itse itseään: tarjotaan sille siis vertaisverkostoja ja vertaistoimintaa. Nuoret myös tunnistavat hädässä olevat tai potentiaalisesti vaaralliset yksilöt keskuudestaan. Tällöin nuorten saatavissa pitäisi kuitenkin olla joku ”luottoaikuinen”, joka osaa yhdessä nuorten kanssa arvioida, miten asiassa tulisi menetellä.

Aikuisten tuki on tarpeen kriisitilanteissa tai silloin, jos nuorella ei ole omia verkostoja. Esimerkiksi luokattoman lukion syöllistämisen nuorten pahasta olostasta on liian yksioikoista – nuoret tuntevat silti kouluissa toisensa. Monille kiusatuille luokattomuus onkin helpotus, sillä he voivat vapaammin liikkua koulutiloissa. Aikuisten tulisikin tukea nuoren kykyä tehdä itsenäisiä valintoja. Esimerkiksi queer-lapset voivat nykyään löytää tukea ja vapautta suhteissa queer-aikuisiin hel-

pommin kuin heteronormatiivisesti orientoituvien opettajien ja muiden epäluuloisten aikuisten keskuudesta. Tulisikin entistä selkeämmin ymmärtää, että seksuaalisuus luo voimakkaita sosiaalisia hierarkioita ja siihen liittyy täysin omankaltaisiaan sosiaalisia aspekteja, kulttuurisia arvotuksia ja poliittisia vallankäytön ilmiöitä. Aikuisten on siis tehtävä itsereflektiota ja oltava entistäkin tietoisempia itsestään, sillä aikuisten maailma ei tarjoa kovin turvallista paikkaa, johon nuoren kannattaisi sosiaalistua, kun aikuisten maailmaa sävyttävät nykyään lähinnä erilaiset uhkakuvat muslimiterroristeista ympäristökatastrofiin.

Lähteet

- Edelman, L. 2004.* No Future. Queer Theory and the Death Drive. Durham and London: Duke University Press.
- Edelman, L. 2006.* Bad Education: The Lesson in Queerness. Vierailuluento, Helsingin yliopisto, taidehistorian laitos / Pornoakatemia, 20.4.2006.
- Freire, P. 2005.* Sorrettujen pedagogiikka. Suom. J. Kuortti. Tampere: Vastapaino.
- Halberstam, J. 2004.* Oh Bondage Up Yours! Female Masculinity and the Tomboy. Teoksessa S. Bruhm & N. Hurley (eds.) Curiouser: On the Queerness of Children. Minneapolis & London: University of Minnesota Press, 191–214.
- Harrikari, T. 2006.* Nuori pahantekijä, rikoksenteijä vai lainrikkoja? Nuorisorikollisuus historiallisena diskurssina. Teoksessa J. Niemi-Kiesiläinen, P. Honkatukia, H. Karma & M. Ruuskanen (toim.) Oikeuden tekstit diskursseina. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen Julkaisuja E-sarja N:o 13. Helsinki: SLY, 113–134.
- Harrikari, T. 2008.* Lastensuojelulakiuudistus ja lastensuojelun historialliset kerrostumat. Saatavilla www.jyu.fi/edu/laitokset/lanka/lapsuudentutkimuksen-verkosto/kuukauden-kolumni-lastensuojelulakiuudistus-ja-lastensuojelun-historialliset-kerrostumat
- Huhtinen, A. & Varto, J. 2008.* Epäluulo, vainoharha, poliittinen terveys? Synnyt/Origins 1/2008, 30–40. Saatavilla [www.arted.uiah.fi/synnyt/pdf/1_2008/huhtinen_varto.pdf](http://arted.uiah.fi/synnyt/pdf/1_2008/huhtinen_varto.pdf)
- Kalha, H. 2005.* Tapaus Magnus Enckell. Helsinki: SKS.

- Lahikainen, A-R., Hietala, P., Inkinen, T., Kangassalo, M., Kivimäki, R. & Mäyrä, F. (toim.) 2005.* Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus.
- Montaigne, M. de 1990.* Kasvatuksesta. Teoksessa Tutkielmia: Valikoima. Suom. E. Hagfors. Hämeenlinna: Karisto, 44–92.
- Pääjoki, T. 2005.* Lapsi kuvassa – kuka katsoo? *Synnyt/Origins* 4/2005, 1–15. Saatavilla [www-muodossa http://arted.uiah.fi/synnyt/pdf/4_2005/paajoki.pdf](http://arted.uiah.fi/synnyt/pdf/4_2005/paajoki.pdf)
- Saarikangas, K. 2007.* Asuinpaikoista kotiseuduiksi. Pääkaupunkiseudun eletyt ja kerrotut lähiötilat 1950-luvulta 1970-luvulle. Teoksessa S. Knuutila & U. Piela (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Kalevalaseuran vuosikirja 86. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 101–126.
- Sorainen, A. 2007a.* Moral Panic! The Figure of the Paedophile and Sexual Politics of Fear in Finland. Teoksessa S. V. Knudsen, L. Löfgren-Mårtenson & S-A. Månsson (eds.) *Youth, Gender and Pornography*. Copenhagen: Danish University of Education Press, 189–203.
- Sorainen, A. 2007b.* Turmeltuuko suomalainen lapsi? Pornografia, pedofilia ja pelottamisen taide. Teoksessa H. Kalha (toim.) *Pornoakatemia*. Turku: Eetos, 198–229.
- Varto, J. 2008.* Onko kasvatusta Valistuksen jälkeen? *Synnyt/Origins* 1/2008, 41–51. Saatavilla [www-muodossa: http://arted.uiah.fi/synnyt/pdf/1_2008/varto.pdf](http://arted.uiah.fi/synnyt/pdf/1_2008/varto.pdf)